ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI ATATURK UNIVERSITY PUBLICATIONS

Araştırma Makalesi *Research Article* DOI: 10.55590/literatureandhumanities.1447879

Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Figürin Başı

A Group of Terracotta Figurine Heads from the Samsun Archaeology and Ethnography Museum

Elif İLCAN[1]
(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye

Atatürk University, Institute of Social Sciences, Department of Archaeology, Erzurum, Türkiye
ugurluelif2510@gmail.com

Hasan KASAPOĞLU[2]

Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye

Atatürk University, Faculty of Literature, Department of Archaeology, Erzurum, Türkiye
hasankasapoglu@gmail.com

Not: Bu çalışma Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bilim Dalında, Doç.Dr. Hasan KASAPOĞLU danışmanlığında hazırlanmakta olan "Karadeniz Koroplastiği ve Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi Terrakotta Figürinleri" adlı Doktora tezinden üretilmiştir.

Notes: *This study was derived from the PhD dissertation entitled* "Black Sea Coroplastics and Terracotta Figurines of the Samsun Archaeology and Ethnography Museum," *currently being prepared under the supervision of Assoc. Prof. Dr. Hasan Kasapoğlu in the Department of Archaeology, Institute of Social Sciences, Atatürk University.*

Geliş Tarihi/Received	06.03.2024
Revizyon/Revision	20.05.2024
Kabul Tarihi/Accepted	30.05.2024
Yayın Tarihi/Publication Date	09.10.2026

Atıf:
İlcan, E. & Kasapoğlu, H. (2026). Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nden Bir Grup Pişmiş Toprak Figürin Başı. *Edebiyat ve Beşeri Bilimler Dergisi* (78), 1-14.

Cite this article:
İlcan, E. & Kasapoğlu, H. (2026). A Group of Terracotta Figurine Heads from the Samsun Archaeology and Ethnography Museum. *Journal of Literature and Humanities* (78), 1-14.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Öz

Bu çalışma Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde bulunmakta olan Arkaik, Hellenistik ve Roma Dönemi'ne ait pişmiş toprak figürin başlarından oluşmaktadır. Müze içerisinde değerlendirmeye alınmış on bir adet figürin başı bulunmaktadır. Terrakotta figürinler kullanım alanı oldukça geniş olan malzeme grubu arasındadır. Bu malzeme grubu Amisos Antik Kenti için de oldukça önemlidir. Amisos, Antik Dönem'de Pontus Bölgesi'nde yer alan Anadolu'nun en önemli Antik Kentlerinden birisidir. Samsun'da tarih öncesi çağlardan beri yoğun bir yerleşme görülmektedir. Karadeniz'e komşu olması sebebiyle her dönemde önemli bir liman ve ticaret merkezi olmuştur. Geçmişi Tarih öncesine dayanan Amisos, Arkaik Dönem'den Hellenistik Dönem'in sonuna kadar Grek etkisinin ağırlıklı olarak görüldüğü dönemde Pontus Bölgesi'nin merkezi konumunda olduğu ve antik kente bağlı küçük şehirlerin varlığı da bilinmektedir. Amisos' a ait olduğu düşünülen terrakotta figürin başları tarihlendirilmiş örnekler ile karşılaştırılarak stilistik, tipolojik ve ikonografik değerlendirilmesi yapılmış olup, Arkaik, Hellenistik ve Roma Dönemi'ne ait olduğu tespit edilmiştir. Figürinler müzeye satın alma yolu ile kazandırılmış olduğundan eserlerin bulunduğu yapı ya da yapılar hakkında kesin bir bilgiye ulaşmak zordur.

Anahtar Kelimeler: Amisos, Terrakotta, Figürin, Arkaik, Hellenistik, Roma.

Abstract

This work consists of terracotta figurine heads from the Archaic, Hellenistic and Roman Periods in the Samsun Archeology and Ethnography Museum. There are eleven figurine heads evaluated in the museum. Terracotta figurines are among the materials that have a wide range of usage areas. This group of materials is also very important for the Ancient City of Amisos. Amisos is one of the most important ancient cities of Anatolia, located in the Pontus Region in the Ancient Period. There has been a dense settlement in Samsun since prehistoric times. Since it is adjacent to the Black Sea, it has been an important port and trade center in every period. Amisos, whose history dates back to prehistory, is known to have been the center of the Pontus Region from the Archaic Period to the end of the Hellenistic Period, when Greek influence was dominant, and the existence of small cities connected to the ancient city. The terracotta figurine heads, thought to belong to Amisos, were compared with dated examples and evaluated stylistically, typologically and iconographically, and it was determined that they belonged to the Archaic, Hellenistic and Roman Periods. Since the figurines were brought to the museum by purchasing, it is difficult to obtain precise information about the building or structures where the works are located.

Keywords: Amisos, Terracotta, Figurine, Archaic, Hellenistic, Roman.

Giriş

Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi deposunda yer alan terrakotta figürin başlarının on bir adeti çalışma içerisinde değerlendirilmiştir. Eserlerin tamamı baş kısmından ibaret olduğu için ikonografik ve tipolojik açıdan "İnsan figürin başları" ve "Kültlerle ilişkili figürin başları" adı altında iki gruba ayrılarak incelenmiştir. Eserler farklı tarihlerde müze bünyesine kazandırılmış olup, buluntu yerleri belli değildir. Figürin başları Amisos kentindeki Yunan ve Roma Dönemi sosyal, kültürel ve inanç yapısının değerlendirilmesine ışık tutması açısından önemlidir. Eserler, teknik özelliklerine göre incelenerek ayrıntılı bir şekilde tanımlaması yapılmaya çalışıldı; ayrıca mümkün olduğu kadar ikonografik değerlendirilmesi de yapılmıştır. Figürinlerin adlandırılması, kökeni ve ilk örnekler üzerine farklı görüşlere yer verilmiştir. Daha sonra müzedeki figürin başlarının özellikleri, tiplerine değinilmiş olup, diğer örnekler ile analojisi yapılmıştır. Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde bulunan bu figürin başları, dönemin koroplastik sanatının özellikleri yanında, ikonografik zenginlikleri ile de oldukça önem arzetmektedir. Terrakotta figürinler, Antik Dönem içerisinde gündelik eşya olarak kullanılmaları yanında mezarlarda, kutsal alanlarda veya tapınaklarda tanrı ya da tanrıçaya adak eşyası olarak bırakılma gibi çok farklı amaçlarla da kullanılmışlardır.

Birinci Grup: İnsan Figürin Başları

Kadın Protomu

Tek örnekle temsil edilen Kat. No. 1; dolgun yüzlü, iri gözlü, dolgun dudaklı, dışa doğru çıkıntılı kulaklara sahip olan ve çene altından itibaren kırık olan kenarları ve üst kısmı yuvarlatılmış dikdörtgen biçimli levhanın ortasına plastik olarak yapılmış cephesel bir baştır. Arka kısım düz bırakılmış. Oldukça kaba hatlara sahip elle şekillendirilmiştir. Kil açık kırmızı renktedir. Kulak benzeri yapılan çıkıntıların altındaki yuvarlak kısımların küpe olduğu düşünülürse Kat. No.1' in bir kadın başı olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Yapılan araştırmada, Halikarnassos Yarımadası'nda bulunan Theangela (Işık, 1990, ss. 17-36) antik kentinden ele geçmiş olan figürin ile Kat. No. 1 olarak adlandırdığımız baş arasında çok yakın benzerlikler olduğu görülmüştür. Burun, Amisos buluntusunda olduğu gibi küt biçimde işlenmiştir. Baş kısımlarının beyaz olduğu bu örneklerde göz çukurları boş bırakılmış; saçlar, kaş ve gözler kırmızı boya ile verilmiştir. Tıpkı Kat. No. 1' de olduğu gibi iri ve stilize işlenen kulak benzeri çıkıntılar mevcuttur. Boardman, Samos buluntuları arasında incelenen stilize figürinler olduğunu ve bu figürinlerin en belirgin özelliğinin küt şeklinde işlenmiş olan burun olduğunu belirtmektedir. (Boardman, 1995, s. 190). Bu figürinlerin kökenini MÖ 8. yüzyıla dayandırmış ve söz konusu Samos buluntularının konteksti en geç MÖ 7. yüzyılın ilk çeyreği olabileceğini belirtmiştir. Kıbrıs buluntusu olup "pillar figures" adı altında incelenen örnek ise plaka üzerine işlenme şekli ve yüz hatlarının işlenişi ile benzerlik göstermektedir. Eser MÖ 620-525 aralığına verilmiştir (Ross, 2015, s. 22). Amisos Antik kentinde (Şirin, 2020, s. 537) Milet Kolonizasyonunun delili niteliğinde olan ve MÖ 6. Yüzyılın ortalarına ait olduğu düşünülen Çakalca-Karadoğan buluntusu olan Kybele örneği incelendiğinde her iki eserdeki göz çukurları, yuvarlak kaba işlenmiş çene yapısı ve geniş alın Kat. No. 1 ile benzer yönler arasındadır. Biçimsel anlamda çok yakın benzeri olan bir diğer örnek, Isparta (Çevik, 2019, s. 88), Aksu Zindan Mağarası 2003 yılı kurtarma kazıları sırasında ortaya çıkarılan el yapımı adak levhasıdır. Isparta örneğinde olduğu gibi Kat. No. 1'inde levha üzerine işlenmesi, kareye yakın yüz, oldukça iri şekilde işlenen yuvarlak gözler ve küt iri burun çok yakın benzerlikler gösterir. MÖ 6. yüzyıla verilen Isparta örneği olan figürinin vücut bütünlüğünün olması yönüyle Kat. No. 1'den farklılık gösterir. Amisos örneğimizle biçimsel anlamda yakın benzerlik taşıyan bir diğer örnek de Pedasa'dan (Kasar, 2010, s. 66) ele geçen MÖ 7. yüzyıla tarihlenen, el yapımı figürin başıdır. Pedesa örneği oldukça tahrip olsa da Kat. No. 1 ile küt burun, kareye yakın dolgun yüz ve yuvarlak çene yapısı yönüyle Amisos örneğimizle yakın benzerlik gösterir. Farklı olarak bir levha üzerine işlenmemiş olması ve uzunca bir boyun yapısına sahip olması yönüyle Kat. No.1' den ayrılır. Çanakkale Arkeoloji Müzesinde yer alan ve Neandrea'dan (Kaplan, 2009, s. 206) ele geçen, MÖ 6. yüzyılın sonlarına verilen tahtta oturan kadın figürini ile Kat. No. 1'in yüz işlenişi yine oldukça benzerlik taşıyan örnekler arasında verilebilir. Vücut bütünlüğünün tam olması yönüyle ve başında polos şeklinde bir başlığın bulunmasıyla Kat. No. 1 örneğimizden farklılık gösterse de, dolgun yüz, iri yuvarlak gözler, küt burun ve oldukça geniş yuvarlak işlenen alın kısmı ile çok yakın benzerlik taşır. Kuzey Karadeniz kentlerinden olan Olbia örneği ise MÖ 5. yüzyıla tarihlendirilmiş olup "Tanrıça Persephone" olarak tanımlanmıştır. (Shevchenko, 2010, s. 96). Olbia örneği de elimizdeki örnek ile protom şeklinde işleniş yönü ile benzerken plaka içine işlenen kadın başının küpeleri ve başında bezemeli bir şekilde verilen diadem başlığı yönüyle farklıdır. Kat. No. 1; yukarıda saydığımız örnekler ile tipolojik olarak benzerdir. Küpeli bir şekilde verilmesi bize cinsiyeti hakkında bilgi verirken herhangi bir tanrıça veya mitolojik bir kişi ile bağdaştırmamız eserin aşınmış olması sebebiyle mümkün olmayacaktır. Sinop Müzesi (Mentesidou, 2017, s. 58) envanterine kayıtlı olan ve MÖ 4.yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen Kybele olarak adlandırılan örnek aşınmış olsa da göz çukurları, yuvarlak çene yapısı ve saçının taç şeklinde işlenmesi yönüyle benzerlik gösterir. Naiskos içinde verilen Kybele örneği Kat. No. 1'e göre biraz daha geç bir tarihe verilmiş olsa da genel baş yapısı itibari ile benzerlik göstermektedir. Farklı bölgelerden ele geçmiş olan benzer örnekler doğrultusunda Kat. No. 1'i genel olarak Arkaik Dönem'e tarihlendirmek doğru olacaktır.

Örtülü Kadın Figürin Başı

Tek örnekle temsil edilen Kat. No. 2; küt burunlu, dar alınlı, belirgin elmacık kemikli, yuvarlak dolgun çeneli, sağ tarafında iki yuvarlak öbek halinde saçları olan, başlıklı, boyundan kırık bir kadın başıdır. Çift kalıpta, içi dolu birleşme yerlerinde fazlalık hamurlar kazıtılarak yapılmıştır. Grimsi kahverengi kile sahip, gri parlak astarlıdır. Eserde aşınma oldukça fazla olduğu için herhangi bir genelleme de bulunamasak da başlığın altından yumru şeklinde görülebilen saçları, başında stephane benzeri bir örtü ve hafif belirgin yüz hatları ile tipolojik yönden benzerleri yardımıyla tarihlendirmesini yapmak mümkün olacaktır. Söz konusu tipin bilinen en erken örneği MÖ 2. yüzyılda Patara'da ele geçmiştir. Pisidia Bölgesi'nde ise MS 1. yüzyıla ait benzer tipte işlenen örneklerin kutsal alan ya da mezar hediyesi olarak kullanıldığını görülmektedir (Çevik, 2019, s. 76). "Örtülü Kadın Başı" adı altında incelenen, MÖ 2. yüzyıla tarihlenen ve Myrina'dan (Thompson, 1963, s. 185) ele geçen kadın başı örneğinde Kat. No. 2 ile örtü şeklinde başlığı, saçlarının tomar şekilde örtünün altından verilişi, dolgun yuvarlak çenesi ve uzun işlenen boyun kısmı ile yakın benzerlik göstermektedir. Troas Bölgesi'nden (Kaplan, 2009, s. 251) ele geçen MÖ 2. yüzyıl sonu MÖ 1.yüzyıl başlarına tarihlenen pişmiş toprak figürin Kat. No. 2 ile yüz ifadesi, baş örtüsü ve saç yapısıyla benzerlik gösterir. Genel bir tarih aralığı olarak Roma Dönemi'ne verilen, Efes (Öztürk, 2007, s. 89) buluntusu olan kadın figürin başı yine başındaki örtü, örtünün yanlarından yuvarlak tomar şeklinde çıkıntı yapmış olan saç işlenişi ve yüz hatları ile Kat. No. 2 ile benzerlik gösterir. Yine Daskyleion' dan (Köksal, 1995, s. 122) ele geçen ve MÖ 1. yüzyıla ait olan kadın figürini de Kat. No. 2 ile baş örtüsü, yanlardan çıkan tomar şeklinde saç biçimiyle, örtünün başın arkasına düşmesi ve yüz işlenişi ile yakın benzerlik göstermektedir. 2005 yılında Parion'da (Kasapoğlu, 2015, s. 156), yetişkin bir kadın mezarından ele geçen MS 1. yüzyıl. - MS 40 aralığına tarihlenen ve "Mantolu Çıplak Aphrodite" adı altında değerlendirilen kadın figürini de Kat. No. 2 ile baş örtüsü, saçlarının kulak arkasında işlenişi, çukur göz ve yuvarlak dolgun çenesi ile benzerlik gösterir. Aşınma fazla olduğundan dolayı Amisos örneğimizin alın kısmında saç olup olmadığını net bir biçimde göremiyoruz. Bu nedenle örtü kenarından görünen saç işlenişi ve örtü biçimiyle stilistik açıdan karşılaştırma yapmak zorunda kalıyoruz. Isparta Müzesi'nde (Çevik, 2019, s. 247) bulunan MS 1. yüzyıl sonlarına tarihlenen kadın büstünde alnın üzerinde saçlar işlense de saçın başlığın kenarlarından yumru şekilde işlenmesi yönüyle benzerlik gösterir. Kat. No. 2' nin başındaki örtünün üst kısmını tam olarak belirleyemesek de örtü üzerinde bir çeşit nokta veya farklı bir işlemenin olduğunu söyleyebiliriz. Belki Isparta örneğinde olduğu gibi işlemeli bir başlığa sahiptir. Hellenistik dönemde saçın bezenmesi maksadıyla ortaya çıkan stephane, hilal şeklini andıran bir başlık türüdür. Genellikle Aphrodite ve diğer tanrıçaların başında verilir ancak Hellenistik dönemde kadınlar, tanrıçalara rakip olmak istemeleri sebebiyle bu başlığı kullanmışlardır. Erken örnekleri Klasik Döneme dayanır ve poloslar ile birlikte ayrılmaz biçimde verilir. Stephaneler alçak veya yüksek olmak üzere ikiye ayrılırlar (Thompson, 1963, s 311). Yüzü oldukça aşınan ve vücut bütünlüğü olmayan Amisos örneğimizin başındaki stephane benzeri örtü bu eseri herhangi bir tanrıçaya ait olabileceğini düşündürse de ikonografik açıdan kesin olarak bir sonuca varmamız mümkün değidir. Ancak tarihlendirme de yapılan karşılaştırmalar doğrultusunda Kat. No. 2' yi MÖ 2. yüzyıl sonu ile MS 1. yüzyıl aralığına vermek uygun olacaktır.

Çelenk Başlıklı Erkek Figürin Başı

Tek örnekle temsil edilen Kat. No. 3; yuvarlak dolgun yüzlü, geniş alınlı, çukur gözlü, küt burunlu ve yuvarlak çeneye sahiptir. Başında çelenk şeklinde noktalı bir başlık olup, başlığın üst kısmında tutamak şeklinde bir ibare yer alır. Yüzü oldukça aşınmış durumda olup boynunun alt kısmından itibaren kırıktır. Çift kalıp tekniği ile yapılmış, içi dolu olup sarımsı kırmızı hamur rengine sahip, kırmızı parlak astarlıdır. Çelenk tipi başlıklar Hellenistik Dönemde oldukça yaygın kullanım görmüştür. Başın tamamını saran şapka şeklinde olup şapka gibi başa oturtulmuştur (Köksal, 1995, s. 36). Halikarnassos (Higgins, 1954, s. 55)'tan ele geçen ve MÖ 5. yüzyıla tarihlenen erkek başı ile yakın benzerlik gösteren Kat. No. 3, başlıkta tutamak benzeri kısmın olması yönüyle ayrılır. Ancak temelde yüzün işlenişi, duruş şekli, geniş alın ve yuvarlak çene Kat. No. 3 ile çok yakın benzerlik taşır. Ayrıca çelenk adı verdiğimiz başlık Halikarnassos örneğinde de aynı şekilde işlenmiştir. Çelenk başlığın ön kısmının noktalar halinde işlenip alın kısmında saça yer verilmemesi yönüyle de çok yakın benzerlik taşır. MÖ 4. yüzyıla ait olan Korint (Higgins, 1954, s. 46) örneğinde ise aşınma oldukça fazla olsada başlık tipi Kat. No. 3 ile çok yakın benzerlik gösterir. Her iki başlıkta da şekil farklı olsa da tutamak kısmı mevcuttur ve başlık noktalarla bezelidir. Korint' ten (Merker, 2000, s. 96) ele geçen ve MÖ 5. yüzyıla tarihlenen iki örnek ise Kat. No. 3 ile başlık yönüyle benzerlik gösterir. Başlık Kat. No. 3'te olduğu gibi başın tamamını çevrelemiş çelenk şeklinde olup üst kısmında ise Kat. No. 3'e göre daha uzun ve çubuk şeklinde bir eklentiye sahiptir. Cyrene'den (Jamal, 1980, s. 153) ele geçen ve MÖ 4. yüzyıla tarihlenen kadın başı örneği de Kat. No. 3 ile benzer bir başlığa sahiptir. Başlık yuvarlak olup tutamak kısmına sahiptir. Başın sol omza dönük olarak verildiği tıpkı Amisos örneğimizdeki gibi çelenk tutamaklı bir başlık ile verilen "Kadın Başları" adı altında gruplandırılan ve MÖ 3. yüzyıl Apulia örneği tipolojik olarak en yakın örneğimizdir (Mollard-Besques, 1986, s. 117). Kat. No. 3'e benzer en geç örneklerden bir tanesi bronz bir örnektir. Bolla'nın incelediği eserler arasında yer alan bronz Tyche figürü yüz işlenişi ve başlığın betimlenmesi yönü ile benzerlik göstermektedir. Bolla eseri Tyche olarak tanımlamıştır ve MS 1. yüzyıla tarihlendirmiştir (Bolla, 1997, s. 59). Tyche, kader ve şans tanrıçasıdır ve tapınımı Arkaik döneme kadar gider (Uygun, 2016, s. 234). Mısır tanrıçası İsis ile birleşmesiyle İsis-Tyche adını alır ve bu kült ile Tyche betimlemelerine

ışın tacı eklenir (Kızgut, 2004, s. 265) İkonografik açıdan ele alındığında Amisos örneğimizin başlığı Aphrodite ve Tyche gibi tanrıça başlıkları ile benzerlik gösterebilir. Vücut bütünlüğü tam olsaydı belkide çeşitli atribütler ile verilen tanrıçalardan Aphrodite veya Tyche olabilirdi. Ancak bu durum eseri tanrı veya tanrıça olarak adlandırmaya yeterli bir durum değildir. Yapılan karşılaştırmalarda görülen benzerlikler vasıtasıyla Kat. No. 3'ü MÖ 4. yüzyıla tarihlemek uygun olacaktır.

Sakallı Erkek Figürin Başı

Tek örnekle temsil edilen Kat. No. 4; kabarık, dalgalı, uzun saçlı, üçgen alınlı, belirgin kalın kaşlı, iri gözlü, küt burunlu, sakallı bir erkek başıdır. Sağ yanağı kırık, sol yanağında sakalları mevcuttur. Saçın alın kısmına işlenme şeklinden dolayı alnın üstünde bir "M" profilinin belirgin şekilde işlendiği görülmektedir. Yüz hatları korunmuş olan figürinin elmacık kemikleri çıkık, göz kapakları belirgin, göz kapakları oldukça kalın biçimde olup gözler açık ve yukarı doğru bakar biçimde işlenmiştir. Burun uca doğru sivrileşirken burun kanatları geniş verilmiştir. Başında kısa bere modelini andıran ve saçın arka kısmını kapatıp ön kısmını açıkta bırakan sakkos benzeri bir başlık bulunmaktadır. iç yüzeyindeki kilin kalınlığı her tarafta aynıdır ve iç kısımda düzgün pürüzsüz bir yapı mevcuttur. Ön ve arka yüzdeki hamurun eşit kalınlıkta olması ve iç yüzeyin pürüzsüz olması ve özellikle de eserin iç kısmında kalıp birlesim yerlerinin görülmemesi kalıba döküm tekniği ile yapıldığını gösterir. Hamur rengi kırmızı olup, yüzeye gri astar uygulanmıştır. Aynı tip başlık Kat. No. 5'te de bulunmaktadır. Kat. No. 5 sakalsız olması yönüyle Kat. No. 4'ten ayrılır. Ancak saç tipleri neredeyse birbirinin aynısıdır. Bu da bize iki eserin aynı atölye üretimi olduğunu düşündürebilir. Atina Akropolisi Satyr Sarnıcı'nda bulunmuş olan satyr başı derin oluklu işlenmiş parçalar halindeki saçları, oldukça açık ve düz işlenmiş, göz kapakları, belirgin gözleri, uç kısma doğru sivrilen burnu ile Kat. No. 4 ile benzer özellikler gösterir. Thompson, mevzu bahis Satyr figürininin oldukça dağınık ve belirgin verilen saçlarının metal eserlerin etkisi olduğunu ve büyük boyutlu heykellerde Satyr ve Galyalı erkek tasvirlerinde kullanıldığını belirtir. Araştırmacı, Satyr sarnıcında bulunmuş olan Satyr başının benzerlerinin Delos'da ele geçtiğini belirtir ki Delos örneklerinin saç stilleri ile Kat. No. 4 arasında da benzerlik olduğu görülmektedir. Burr-Thompson, plastik olarak işlenmiş apliklerin, mechanical bold style ve ışık gölge oyunlarının MÖ 2. yüzyıla ait özellikler arasında olduğunu ifade etmektedir (Thompson, 1962, ss. 246-247). Vatikan Müzesinde (Bieber, 1955, s. 141) bulunan Laocoon heykel grubunun tam ortasında yer alan heykelinin yüz işlenişi, saç ve sakalının belirgin ve derin verilmesi Kat. No. 3 örneği ile oldukça yakın benzerlikler göstermektedir. Söz konusu heykel grubu her ne kadar MS 1. yüzyıl kopyası olsa da eserin orijinali MÖ 2. yüzyıla aittir. Amisos (Summerer, 1999, Taf. 13, PVI 1) buluntusu olan ve İstanbul Arkeoloji Müzesinde bulunan figürin ise saç işlenişi, kaş yapısı ve iri gözleriyle alında saç işlenişinden dolayı kaynaklanan şekil itibariyle ile Kat. No. 4 ile yakın benzerlik gösterir. Summerer bu eseri MÖ 3. yüzyıla tarihlendirmiştir. Besques, Amisos (Mollard-Besques, 1972, Pl. 49-D 222) buluntusu olan aynı eseri "Trajik Mask" olarak adlandırmış ve MÖ 3. yüzyıla vermiştir. Kat. No. 4 kaş, küt burun, dalgalı saçlarıyla benzeyen Boeotia'dan ele geçen Mollard-Besques'in (1972) "Ağlayan Baş" grubu adı altında incelediği ve MÖ 2. yüzyıl ortalarına tarihlenen figürin de Kat. No. 4' ü tarihleme konusuna yardımcı olmaktadır. Vatikan Müzesinde (Lattimore, 1987, s. 415) yer alan ve MÖ 4. yüzyılın sonlarına ait olan Asklepios ve Hygeia heykel grubundaki Asklepios'un dalgalı saçları, yüz hatlarının işlenişi ve sakalları yönüyle Kat. No. 4 ile çok yakın benzerlik gösterir. Klozamenai' den ele geçen, MÖ 2. yüzyıla tarihlendirilen pişmiş toprak figürin başını (Özbay, 2016, K. 120) "Satyr Başı" adı altında incelemiştir. Eser, dalgalı oldukça kabarık olarak işlenen saçları, kalın yapıda işlenen kaşları, iri gözleri, küt burnu ve sakallarının işleniş biçimiyle Kat. No. 4 ile benzerdir. Kat. No. 4' ün saç ve sakallarının heybetli bir şekilde işlenmiş olması akla Zeus veya Dionysos gibi tanrı olma ihtimalini de getirebilir. Pontus Bölgesinde üzüm ve şarap tanrısı Dionysos büyük öneme sahiptir. Tanrının ve kültün bölgedeki etkisini, MÖ 88'de Roma'ya karşı büyük bir mücadele veren Pontus Kralı VI. Mithridates Eupator'un (MÖ 133-63), Hellenler tarafından "Euhios", "Nysios", "Bacchus" ve "Liber" olarak adlandırılarak Dionysos ile bir tutulmasında görebilmekteyiz. Bu adlandırma Mithridates'in Dionysos olarak betimlendiği Amisos kentine ait krallık dönemi sikkelerinde açık şekilde görülmektedir. Ayrıca Amisos kentinde ele geçmiş Dionysos Tauros ve Dionysos Botyrs betimli pişmiş toprak figürinler de, Tanrının Amisos' ta tapınım gördüğünü göstermektedir. Eldeki tüm veriler Amisos'ta güçlü bir Dionysos kült yapılanması olduğuna işaret etmektedir; bu da kent ve civarındaki bağcılık ve şarap üretimiyle açıklanmaktadır. (Öztürk, 2010, s. 43). Bazı kaynaklarda tanrı bazılarında satyr bazılarında ise mask olarak geçen benzerleri doğrultusunda Kat. No. 4, MÖ 3.-MÖ 2. yüzyıl aralığına tarihlendirilmelidir.

Genç Erkek Başı

Tek örnekle temsil edilen, içi boş şekilde işlenmiş olan Kat. No. 5; dolgun, oldukça kaba işlenen yüz hatlarına sahiptir. Alnının üzerinde lüle saçları bulunan, dar alınlı, kalın göz kapaklı, iri gözlü, hafif ara bırakılmış dolgun dudaklı, etli yuvarlak çeneli, uzun saçlı, başının en üst kısmı ve boynunun alt kısmından itibaren kırık olan bir erkek başıdır. Saçlarının ön ve arka kısmı sakkos benzeri bir başlıkla ayrılmıştır. İçi boş döküm tekniği ile yapılmıştır. Kırmızı hamur rengine sahip olup yüzeyde gri astar uygulanmıştır. Saç işlenişi ve başlık yönüyle Kat. No. 4 ile benzerlik gösterir. Kat. No. 5 sakallı olan Kat. No. 4'e göre daha genç görünümlüdür. En yakın benzeri yine Kat. No. 5 ile buluntu yeri aynı olan, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde (Summerer, 1999, Taf. 17, B12) yer alan ve MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilen erkek figürin başıdır. Buluntu yerleri aynı olan her iki eserde bakış yönü, başın

duruş şekli, alnın üzerindeki lüle saçlar, kulağın önüne biriken saç stili, yüzdeki kaba hatlar, aralık dudaklar, iri burun ve etli dolgun çene ve sakkos başlık çok yakın benzerlik gösterir. Her iki eserde sadece baştan ibarettir ve her iki örnekte genç bir erkeği temsil eder. Kat. No. 5 ile saç tipi yönünden, başlık ve etli dolgun çene, iri burun yönüyle benzer olan bir diğer eser Ainos'tan (Linga, 2019, s. 145) ele geçmiştir. Eser, "Erkek Figürinleri" adı altında değerlendirilmiş ve yapılan tipolojik karşılaştırmalar sonucunda MÖ 1-MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Tutamlar şeklinde belirli bir sıra ile alnın ortasında çatal-kıskaç şeklinde verilen alan kısa saç modeli Julius Claudius Dönemi'ne ait olduğunu göstermektedir (Çevik, 2019, s. 37). Saç ve başlık yönüyle benzerlik gösteren bir diğer eser Isparta Müzesi'nde (Çevik, 2019, s. 173) bulunan pişmiş toprak eserdir. Eserin saç işlenişi yüz hatlarındaki dolgunluk ve başlık yönünden Kat. No. 5 ile çok yakın benzerlik gösterir. Eser MS 1. yüzyıla verilmiştir. Yapılan karşılaştırmalar sonucunda görülen benzerlikler doğrultusunda Kat. No. 5'i, MÖ 1- MS 1. yüzyıla tarihlendirmemiz uygun olacaktır.

Çocuk-Eros Başı

Tek örnekle temsil edilen Kat. No. 6; oldukça tombul yüzlü, geniş alınlı, iri gözlü, kalın göz kapaklı, küt üçgenimsi burunlu, belirgin elmacık kemikli, kalın dudaklı, yuvarlak geniş çeneli ve alnının üzerinde saçları olan, çenesinin altından itibaren kırık olan bir çocuk veya Eros başıdır. İçi boş olarak döküm tekniğinde yapılmış olup kırmızımsı hamur rengine sahiptir. Yüzeye kırmızı astar uygulanmıştır. Göz kapaklarının keskin, kalın profilli olması, küçük burun ve hafifçe aralanmış olan dudaklar Hellenistik Dönem'in genel özelliği olan Barok yapıyı anımsatır (Tavukçu, 1999, s. 144). Troas Bölgesi'nden (Tavukçu, 1999, Lev. 28 K. 10) ele geçen, MÖ 2. yüzyıl sonlarına tarihlenen ve "Eros Başı" adı altında değerlendirilen örnek, Kat. No. 6 ile çok yakın benzerlik gösterir. Yüzün tombulluğu, dolgun yanak, aralık bırakılan dudaklar ve genel yuvarlak yüz yapısı ile benzerlik gösterir. Genel olarak bir çocuk yüzünde görülebilecek özellikleri biz Efes Müzesi'nde (Öztürk, 2007, s. 45) bulunan eserde de görmekteyiz. Efes Müzesi'nde yer alan MÖ 2. yüzyıla tarihlenen ve "Attis" adı ile tanımlanan figürin başı örneğinde Kat. No. 6'da görülen başın duruş şekli ve duruş yönü, kalın göz kapakları ve iri gözler, alnın hemen altından başlayıp üst dudağa doğru genişleyen üçgenimsi burun, kalın oldukça etli bir biçimde işlenmiş ve aralık bırakılmış etli dudaklar ve yuvarlak dolgun çene yapısıyla Kat. No. 6 ile neredeyse aynı diyebileceğimiz özellikler sergilemektedir. Tekirdağ Güçlü, 2006, s. 39) Malkara'dan ele geçen MÖ 2. yüzyıla tarihlenen ve yine benzer özelliklerden dolayı "Eros Başı" olarak adlandırılan benzer örnek de ise dolgun yanaklar, yüzdeki genel yuvarlak hatlar ve geniş alın ile Kat. No. 6 ile benzerlik gösterir. Bergama (Töpperwein, 1976, Taf. 72, No. 486) örneğinin burun ve dudağı kırık olsa da geniş alın, yuvarlak dolgun çene ve gözlerin kalın göz kapaklı işleniş biçimi ile Kat. No. 6 ile benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Smyrna'dan (Rouse vd., 2010, No. 118) ele geçen ve "Erkek Çocuk Başı" adı altında değerlendirilen ve MÖ 2-MÖ 1. yüzyıl aralığına verilen bir diğer benzer örnekte de yine tombul yüz, ara bırakılmış dudaklar ve iri badem göz gibi Kat. No. 6 ile benzer özellikleri görmek mümkündür. Amisos ile ilgili kaynaklarda çocuk veya Eros başları için; yuvarlak gözler dışa çıkıntılıdır ve bazı örneklerde gözlere ait pupille detayı yuvarlak kazıma çizgi ile verilmiştir. Ağız daima hafif aralık olarak işlenmiştir. Saç biçimleri genellikle birbirleri ile benzerlik gösterir. Amisos çocuk protomlarını Eros veya Dionysos Pais olarak adlandırmak mümkündür fakat bunun için yeterli kanıt yoktur (Atasoy ve Zeyrek, 2010, s. 92). Kat. No. 6'yı değerlendirirken Eros başı mı ya da çocuk başı mı olduğunu eserin tam olarak bütünlük göstermemesinden dolayı kesin olarak bilemiyoruz fakat, karşılaştırma yaptığımız çok yakın benzerlik gösteren farklı yerleşim yerlerinden ele geçmiş olan örnekler yardımı ile Kat. No. 6'nın MÖ 2. – MÖ 1. yüzyıla ait olan küçük bir çocuk başı veya Eros olduğunu söyleme ihtimal dahilindedir.

Çelenk Başlıklı Çocuk Figürin Başı

Tek örnekle temsil edilen Kat. No. 7; dolgun yüzlü, tombul yanaklı, geniş alınlı, küçük dolgun dudaklı, çukur gözlü, küt burunlu, başında stephane benzeri bir başlık taşıyan, başlık simit şeklinde, başın her yerini kaplayan ve başlığın her iki yanından saçları dışarı taşan, sağ yanağının altından itibaren kırık olan pişmiş toprak bir çocuk başıdır. İçi dolu olup döküm tekniği ile yapılmıştır. Kırmızımsı gri hamur rengine sahip olup yüzeye kırmızı astar uygulanmıştır. Bu tip Anadolu'da oldukça yaygındır (Rouse vd., 2010, s.74). Leyenaar-Plaisier başında stephane benzeri başlık bulunan figürinleri Ephesos Artemisi ve Aphrodite fragmanları arasında değerlendirmiştir (Leyenaar-Plaisier, 1979, Pl. 110 Nr: 753.Pl. 48 Nr: 285). Buluntu yeri aynı olan ve İstanbul Arkeoloji Müzesi (Atasoy ve Zeyrek, 2010, s. 122) bünyesinde yer alan kadın başı çelenk başlığı, başlık üzerinde bulunan noktalı bezemeleri başın duruş yönü ve özellikle de yüzdeki detayların küçük işlenmesi sebebiyle Kat. No. 7' nin en yakın benzeridir. Hellenistik Dönem içinde verilen eser "Kadın Başları" adı altında ele alınmıştır. Tipolojik olarak çok yakın benzeri olan Isparta Müzesi'den bulunan MÖ 1.- MS 1. yüzyıla ait olan eser tıpkı Kat. No. 7 örneğimizde olduğu gibi yüz hatları birbirine oldukça yakın ve küçük, gözler oldukça derin, küt biçimli burun, dudaklar dolgun, çene kaba ve yuvarlaktır. Yüzde dramatik bir ifade vardır. Buluntu yeri bilinmeyen ve sadece baş ve boyun kısmı korunan eserin tarihlendirilmesinde yine Kat. No. 7'de olduğu gibi stephane ve yüz hatlarıyla değerlendirme yapılmıştır (Çevik, 2019, s. 146). İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde (Rouse vd., 2010, K10) bulunan ve MS 1-2. yüzyıl aralığına verilen "Çocuk Başı" yüzün tombul şekilde verilmesi, çukur gözler ve küçük etli dudakların işlenişi, başlık ve saç modeli, başın duruş yönü ve belli belirsiz bakışları ile Kat. No. 7 örneğimizle çok yakın

benzerlik göstermektedir. Troia (Mollard-Besques, 1972, Pl. 148-D796) örneği ile karşılaştırıldığında aynı tip başlık saç işlenişini görmekteyiz. Yine tombul bir yüz ve küçük dudakları bu eserde de görmekteyiz. Benzer eser MÖ 2. yüzyıla verilmektedir ve "Taçlı Çocuk Başı" adı altında değerlendirilmiştir. Daskyleion' daki (Çevirici, 1998, Lev. 23- Kat. No. 49) Eros figürini Kat. No. 7 ile neredeyse birebir aynı özelliklere sahiptir. Dolgun yüz, başın duruş şekli ve bakış yönü hafif aralık küçük etli ve dolgun dudaklar ve yüzdeki belli belirsiz bir gülümseme ifadesinin yanı sıra başlık ve saç tipi ile Kat. No. 7' nin en yakın benzeri olduğunu söylemek mümkündür. Eser Hellenistik Dönem gibi genel bir tarih aralığında verilmiştir. Mollard-Besques, bu tip eserlerin başlarında çelenk taşıdığını, hafif aralık dolgun dudaklara sahip olduklarını, dolgun yüzleri ve sevimli ifadeleriyle Myrina eserlerine çok benzediklerini ifade eder ve MÖ 1. yüzyıla tarihler (Mollard-Besques, 1972, s.13). Çelenk taçlar MÖ 2. yüzyıldan önce pek fazla kullanılmamıştır. Geç dönemlere doğru gidildikçe kalınlaşır ve asıl şeklini alırlar. Bu tip başlıklara bazen yapraklar, çam kozalakları, üzüm asmaları ve çeşitli meyveler eklenebilir (Summerer, 1999, s. 156). Çelenk başlık modelini gördüğümüz bu örneğimizi benzer tipteki eserler ile yapılan karşılaştırmalar sonucunda MÖ 2. yüzyıl sonları ile MS 1. yüzyıl tarih aralığına tarihlendirmek mümkündür.

İkinci Grup: Kültlerle İlişkili Figürin Başları

Eros Başı

Tek örnekle temsil edilen Kat. No. 8; Kıvırcık saçlı, başın üst kısmında saçlar düz verilip tam tepede saç fiyonk şeklini almıştır. Alında küçük çubuklar halinde kâküller işlenmiş. Yüz oldukça dolgun, kaşlar belirgin ve gözler kalın kapaklı iri şekilde verilmiş. Burun basık, burun delikleri oldukça iri işlenmiştir. Yanaklar dolgun, çene yuvarlak dudaklar ise aşağıya doğru sarkık ve dolgun şekildedir. Çağlar boyunca değişip evrim geçirerek, üremeyi sağlayan güç olarak bilinen aşk tanrısı Eros aşkın ve ismi erotik kelimesinden türeyen şehvetin tanrısıdır (Grimal, 1997, s. 178). Çift kalıp tekniği ile yapılmış içi doludur. Birleşme yerlerinde görülen fazlalık hamurlar başın sağ üst kısmında görülebilmektedir. Kırmızı hamur rengine sahip yüzey ise pembemsigri renk tonlarında astarlanmıştır. Karşımıza genellikle çocuk ya da genç, kanat eklentili, giyimli veya çıplak şekilde çıkan bu figürin tipi bazen sabit bazen bir yere asılmak üzere uçar biçimde verilmiştir. Bazen tek bazen grup halinde verilen Eros figürinlerini Laumonier apotropaik (koruyucu) figürler olarak nitelendirmiştir. Aynı zamanda aralıklı işlenen dudakları, dolgun çocuksu yüz hatları ve yüzlerindeki gülümseme ifadeleri ile Eros figürinleri saflığı, neşeyi, insanın içindeki çocuksu ruhu yansıtıyor olmalıdırlar (Laumonier, 1956, s. 164). Anadolu'da sevilen bir tip olması ve Troia (Mollard-Besques, 1963, s. 83, Pl.XXI.4), Pergamon (Töpperwein, 1976, 95, Pl. 58-72), Myrina (Mollard-Besques, 1972, s.149, Pl. 188), Smyrna (Mollard ve Besques, 1963, ss. 83, Pl.XXVIII.3), Tarsus (Goldman, 1950, No. 85), Iasos (Landolfi, 1985, No. 61) ve daha birçok merkezdeki kazılarda çokça ele geçmesi Laumonier'nin bu düşüncesini destekliyor olmalıdır. (Mollard-Besques, 1963, s. 120). Hellenistik Dönem'in en sevilen figürlerinden olan Eros'lar Anadolu dışında birçok kentte de ele geçmiştir (Mollard-Besques, 1963, ss. 12-13). Kaplan, başında fiyonk bulunan Eros örneklerinin Anadolu kökenli örnekleri temsil ettiğini söyler. Troas (Kaplan, 2009, s. 243) Bölgesinden ele geçen MÖ 1. yüzyıla tarihlenmiş olan Eros örneği gövdesel bütünlüğünün tam olması yönüyle farklılık gösterse de Kat. No. 8 ile saçın üst kısmının fiyonk şeklinde işlenmesi, geniş, dolgun yüzü, yüzdeki hafif gülümseme yönüyle Kat. No. 8 ile yakın benzerlik göstermektedir. Mollard-Besques' in, Hellenistik Dönem aralığına tarihlediği (Mollard-Besques, 1972, P. 123-K 2966) ve "Eros" adı altında gruplandırdığı figürin başı da tıpkı Kat. No. 8'de olduğu gibi yüz hatları dolgun hafif bir gülümseme ile verilmiştir. Saçın üst kısmında fiyonk benzeri çıkıntı olduğu düşünülmektedir. Smyrna'dan (Rouse vd., 2010, No. 41) yer alan, Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen ve "Çocuk Başı" adı altında gruplandırılan figürin başı da dolgun yüz, kıvırcık saç ve başın üst kısmında saça verilen fiyonk şekli itibariyle Kat. No. 8 ile çok yakın benzerlik gösterir. Pergamon'dan (Töpperwein, 1976, Taf. 64- No 425) ele geçen MÖ 2. yüzyıla ait olan kanatlı Eros da dolgun yüz, gülümseme, yüz hatları, kıvırcık saçları ve başının üzerinde işlenen fiyonk ile Kat. No. 8 örneğimizle çok yakın benzerlik göstermektedir. Amisos (Summerer, 1999, Tafel 16- PVII 1, PVII 2, PVII 3) buluntusu olan ve MÖ 2- MÖ 1. yüzyıla tarihlenen pişmiş toprak figürin başları da dolgun yüz, iri yayvan burun, hafif gülümseme ve saç özellikleri ile Kat. No. 8 örneğimizle çok yakın benzerlik taşımaktadır. Thompson'un "Male Figures and Head" başlığı altında incelemiş olduğu MÖ 2. yüzyıl Troya (Thompson, 1963, s.123) örneği Amisos örneğimiz ile yüz hatları yönünden çok yakın benzerlikler göstermektedir. İncelenen örnekler doğrultusunda Kat. No. 8'in Anadolu kökenli örnekler arasında olup, analoji yardımıyla kanatlı bir Eros olabileceğini söylemek mümkün olacaktır ve MÖ 2 - MÖ 1. yüzyıla tarih aralığına vermek uygun olacaktır.

Silen Figürin Başları

Mitolojik figürler içerisinde en fazla örnek ve çok çeşitli betimlerle temsil edilen Silenler toplamda 3 örnekle temsil edilmektedir. Satyrler ve Silenler doğayı simgeleyen cinlerdir. Dionysos alayında yer alırlar. Silen, kocalmış Satyr'lere verilen addır (Erhat, 2011, ss. 268, 270). Kat. No. 9, levha üzerine işlenmiş, kenarları ince kabartma çerçeve ile çevrilmiş, patlak iri gözlü, yuvarlak geniş alınlı, alnın üzerinde tel tel saç işlenmiş, küçük belirgin burunlu, bıyıklarının yanında dışa doğru çıkıntı şeklinde işlenmiş elmacık kemikli ve tel tel işlenmiş uzun sakallıdır. Dudaklar, sakal ve bıyık arasında görülebilecek şekilde kalın

işlenmiş. Öne uzanan sakal en plastik uzuvdur. Bu üç örneği arka kısımları boş bırakılmıştır. İçi dolu, döküm tekniğinde yapılarak, kullanıldıkları kült veya pişirme kaplarına sonradan eklenmiş olmalıdırlar. Sarımsı kırmızı hamur renklerine sahip olup dış yüzeyde kırmızı parlak astar görülmektedir. Alt tarafı kırıktır. Kat. No. 10, Kat. No. 9 ile aynı özelliklere sahip olup baş kısmında aşınma Kat. No. 9'a göre daha fazladır. Kat. No. 10'un gözleri biraz daha çukur şeklinde işlenmiştir. Kat. No. 11 ise Kat. No. 9 ve Kat. No. 10 ile aynı özelliklere sahiptir ancak aşınma diğer iki örneğe göre daha fazladır. Aşınma fazla olsa da tel tel işlenen sakallar, patlak iri gözler ve yuvarlak baş belirgin şekilde işlendiği görülebilmektedir. Kullanım amaçları ve ikonografileri açısından diğer figürlerden farklılık gösterirler. Araştırmacılar bu tipi silen kabartmaları tanrı Satyr, ve Satyr maskları (Kaplan, 2009, s. 81) olarak tanımlanmışlardır. Şahin, British Museum örnekleri doğrultusunda yapmış olduğu gruplandırma neticesinde tiyatro masklarının uyarlamaları olarak değerlendirmiştir (Şahin, 2001, s. 126). İkonografik olarak incelen kabartma figür veya bezemeler dikkate alındığında Silen (yaşlı satyr) olarak adlandırmak daha uygun olmaktadır. Kullanım amacına baktığımızda Hellenistik Dönem'de yaygın olarak kullanılan ve pişirme amaçlı kapların ayak kısımlarında ve evlerde dini ritüellerde kullanılmışlardır. Yüksek bir platform üzerinin kenarlarına çıkıntı şeklinde işlenirler. Bu çıkıntı üzerine Hellenistik Dönem'in moda anlayışı olarak mangal kenarlarına yapılan ayak şeklindeki çıkıntılarına Silen motifi işlenmiştir. Bunlar kapların kulplarına bağlantı noktalarını gizlemek için yapılmıştır. Kimi zaman korku maskı, komedi maskı veya grotesk gibi varlıklar işlenmiştir. Kıta Yunanistan' ın tamamında görülür. Amisos'tan (Summerer, 1999, s. 89) ele geçen MÖ 2. yüzyıla tarihlendirilen Silen figürü Kat. No. 9, Kat. No. 10, Kat. No. 11 ile tel tel işlenmiş saçlar, patlak iri gözler, yuvarlak baş ve tel tel işlenmiş uzun sakallar ile çok yakın benzerlik göstermektedir. Zaten Kat. No. 9 - Kat. No. 11 ile buluntu yeri aynıdır (Summerer, 1999, s. 90). İncelediği eserin mangal tutamağı olduğunu ve Antik Yunan Dönem'i boyunca tüm mangal tiplerinde aynı tarz tutamağın işlendiğini belirterek, üretim merkezinin Efes ya da Smyrna olduğunu söyler. Troas Bölgesinden (Kaplan, 2009, s. 256) ele geçen ve Hellenistik Dönem'e tarihlenen pişmiş toprak figürin parçası Kat. No. 9 - Kat. No. 11 ile yuvarlak baş, tel tel işlenen saç ve sakal, patlak iri göz işleniş yönüyle çok yakın benzerlik gösterir. Atina Agorasında (Thompson, 1963, Fig 6) ele geçen ve üretim yerinin Anadolu olduğu düşünülen ve "Satyr" başlığı altında değerlendirilen eser de Kat. No. 9 - Kat. No. 11 ile levhaya işlenmesi, patlak göz, iri belirgin yay biçimli birleşik kaş, tel tel işlennmiş uzun sakal yönüyle çok yakın benzerlikler gösterir ve bu eser Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmiştir. Alexandrea ve Delos benzerleri "Hellenistik Isıtıcılar "adı altında incelenmiş. Alexandrea örnekleri genellikle külah şeklinde başlıkla verilirken Delos örnekleri ise kabarık saç modeli ile verilmiştir (Didelot, 1997, ss. 391-395). Yapılan karşılaştırmalarda görülen benzerlikler doğrultusunda Kat. No. 9-10-11'i MÖ 2. yüzyıl ile MÖ 1. yüzyıl aralığına vermek uygun olacaktır.

Sonuç

Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde bulunan toplamda on bir adet figürin başı çalışmaya konu edilmiştir. Bu eserlerin tamamı satın alma yoluyla müze bünyesine kazandırılmıştır. Eserlerin tamamı figürin başlarından ibaret olduğu için, ikonografik ve tipolojik açıdan tam olarak değerlendirme yapmak mümkün değildir. Bahsi geçen figürin başları "insan figürin başları" ve "Kültlerle ilişkili figürin başları" başlıkları altında iki grupta değerlendirilmiştir. Bu eserler ile tipolojik, stilistik bakımdan yakın benzerlik gösteren pek çok örnek Batı Anadolu, Akdeniz, Marmara ve Karadeniz Bölgelerinde de görülmüştür. Anadolu dışında da benzer örneklere rastlanmıştır ki bu da bize bölgeler arası ticaret ve benzeri etkileşimlerin varlığını göstermesi açısından önemlidir. Amisos pişmiş toprak eserlerinin teknik üretim aşamalarını ve kullanılan kil çeşitlerini tespit etmek için detaylı analizler gereklidir. Ancak el ve göz ile yapılan incelemede Amisos malzemesinin kil rengini ve kilin kalitesini ayırt etmek mümkün olmaktadır. Samsun Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'ndeki Amisos pişmiş toprak eserler küçük ve kırık parçalar halindedir ve genelde belirli bir tip veya figürü tanımlamaya yardımcı olamazlar. Mitolojik ve mitolojik olmayan betimlemeleri birbirinden ayıracak kesin farklar da yoktur. Tiplerin çeşitli olması, Amisos'un oldukça yaratıcı bir atölye olduğunu gösterir. Tipleri şu şekilde sınıflandırabiliriz; Kadın, erkek, Eros ya da çocuk ve Silen. Amisos heykelcikleri bilimsel bir kazıdan çıkmış toplu bir buluntu değildir ve tarihlendirmeyi destekleyecek başka arkeolojik malzeme yoktur. Buna göre Birinci Grup İnsan Figürin Başları; **Kat. No. 1 Kadın Protomu, Kat. No. 2 Örtülü Kadın Figürin Başı, Kat. No. 3 Çelenk Başlıklı Erkek Figürin Başı**, benzer örnekler ile karşılaştırma yapılmış ve özellikle başlarında bulunan başlıklar tarihlendirme ve ikonografik değerlendirmede oldukça belirleyici olmuştur. Kadın figürin başları incelendiğinde yapılan analojiler doğrultusunda özellikle Amisos buluntusu olan örneklerde birbirleri ile üslup ve ikonografik olarak birlik oluştururlar. Belirli tipleri tekrarlarlar fakat birebir aynı olan örneklerin sayıları azdır (Atasoy ve Zeyrek, 2011, s. 122). **Kat. No. 4 Sakallı Erkek Figürin Başı**, Benzer örnekler ile karşılaştırıldığında benzerlerinin genellikle "satyr" adı altında incelendiği görülmektedir. Amisos kentinde çok sayıda Dionysos başı ve (Atasoy ve Zeyrek, 2010, ss. 106-107) masklar ele geçmiştir. Bunlar Amisos kentinde Dionysos inancının varlığını göstermesi sebebiyle önemlidir. **Kat. No.4** örneğimiz de tanrı Dionysos veya bir Satyr olabilir. **Kat. No. 5 Genç Erkek Figürin Başı**, karşılaştırma yaptığımız örneklerin hepsinde "erkek" ibaresi geçmektedir. Cinsiyetini belirlesek de herhangi bir kişiye atfetmek doğru olmayabilir. **Kat. No. 4** ile sakal yönünden ayrılsa da saç ve başlık yönü ile çok yakın benzerlik gösterir. Bu iki eserin aynı atölyeden çıkmış olma ihtimali yüksektir. **Kat. No. 6 Çocuk-Eros Figürin Başı**, İncelenen diğer eserler gibi satın

alma yoluyla Müzeye geldiğinden buluntu yeri ve şeklini bilmediğimizden dolayı kullanım amacını tam olarak bilemesek de kadın ya da erkek figürü olmadığı kesindir. Oldukça tombul yüz hatlarına sahip olduğundan dolayı Eros ya da çocuk olduğu kesindir. Figürinlerin sadece mezar hediyesi olarak ya da adak eşyası olarak kullanılmadığı aynı zamanda oyuncak olarak kullanıldığı da göz önüne alındığında **Kat. No. 6**' nın çocuklar için yapılmış oyuncak olarak da kullanıldığını söyleyebiliriz. Belki de bir çocuk mezarına konulmuş ölü hediyesi olabileceği de ihtimaller dahilindedir. **Kat. No. 7 Çelenk Başlıklı Çocuk Figürin Başı**, Çok yakın benzerleri ile karşılaştırıldığında "Erkek Çocuk Başı" veya "Çocuk Başı" adı altında değerlendirilmiştir. Diğer eserler gibi satın alma yoluyla müzeye geldiğinden dolayı buluntu yeri ve şekli de bilinmemektedir. İkinci Grup; Kültlerle İlişkili Figürin Başları; **Kat. No. 8 Eros Başı**, MÖ 2 - MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilirken eserin kesin olarak "Eros" olduğunu söyleyebiliriz. Eser tarihlendirilirken en belirgin özelliği olan başının üzerinde işlenen fiyonk biçimli saç detayı göz önüne alınarak özellikleri belirlenmiştir. Eros bilindiği gibi aşkı temsil etmektedir dolayısıyla genç yaşta ölmüş olan erkek veya kadın mezarına ölü hediyesi olarak konulmuş olabilir. Tek veya grup halinde betimlenen Eros Figürinleri de Amisos' ta (Atasoy ve Zeyrek, 2010, s. 96) çoğunluktadır. Bunlar ikili, üçlü ve dörtlü olabilen çocuk gruplarıdır. Genellikle bir oyun betimlenir. Bazen de çocuklar bir hayvanla oynar şekilde betimlenirler. **Kat. No. 9-10-11 Silen Figürin Başları**; Dikdörtgen levhalar üzerine işlenmiş Silen olduğunu kesin olarak söyleyebiliriz. Çünkü dönemsel olarak benzer örnekler incelendiğinde muhtemelen dönemin moda anlayışından ve ifade ettiği mitolojik anlamdan dolayı pişirme araç gereci olan mangalların ayak kısımlarında Silen betimi kullanılmıştır. Betimler detaylı olarak incelendiğinde erkek, kadın ve çocuk-eros betimlerinden oldukça farklı oldukları görülür. Uzun sakalları, iri patlak gözleriyle oldukça korkutucu görünüme sahiptirler. Kıta Yunanistan' ın tamamında görülen ve üretim yeri olarak Smyrna veya Efes olduğu düşünülen bu kült kaplarının Antik Amisos kentinde de bulunmuş olması bu kapların yayılım alanının ne kadar geniş olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu kapların ayak kısımlarının özellikle Silen betimi ile birlikte verilmesi Silenlerin varlığının Amisos'ta da olduğunu göstermektedir.

İncelenen eserler kontext buluntu olmadığı için kesin sonuçlara varamasak da müzeye satın alma yoluyla gelen eserlerin Amisos ürünü olduğunu daha önce yapılmış olan ve incelenen eserler vasıtasıyla söyleyebiliriz. Hem Anadolu hem de Anadolu dışından örnekler ile yapılan karşılaştırmalar çeşitli tipte işlenen pişmiş toprak heykelciklerin Amisos'ta da var olduğunu göstermektedir. İncelenen eserlerin Amisos üretimimi olduğu veya ticaret yoluyla kente geldiği bilinmemektedir. Ancak Amisos konulu kaynaklar incelendiğinde kentte figürin üretimi yapıldığı bilinmektedir. Amisos Kentinin, modern yerleşim altında kalmış olması ve kentin coğrafi şartlarının kazı yapmaya çok fazla elverişli olmaması gibi nedenlerle araştırmalar oldukça sınırlı kalmıştır. Karadeniz Bölgesi' nde özellikle pişmiş toprak figürin çalışmaları az sayıdadır. Çalışmamız bundan sonra özellikle bölge ile alakalı yapılacak olan figürin konulu çalışmalara kaynak sağlamış olacaktır.

Katalog

Kat. No. : 1
Adı : Kadın Protomu
Müze En. No. : 2013/62 (A)
Lev. No. : 1
Müzeye Geliş Tarihi: 25/10/2013
Müzeye Geliş Şekli : Özcan Taşan - Satın Alma
Ölçüleri :
Yükseklik : 10,4 cm
Genişlik : 6,5 cm
Kil Rengi/Kil Yapısı : 2.5 YR 6/8 Açık Kırmızı
Astar Rengi/Boya : Yüzey 2.5 YR 6/8 Açık Kırmızı
Yapım Tekniği : Elle Şekillendirme
Tanım : Sarımsı renkli, levha üzerine kabartma şeklinde işlenmiş, yuvarlak alın, yuvarlak patlak göz, yuvarlak iri burun, dolgun yanaklar, etli hafif ara bırakılmış dudaklar, yuvarlak dolgun çene ve yuvarlak top şeklinde kepçe kulaklar mevcuttur. Çenenin altından itibaren kırıktır.
Analoji : Boardman 1995, Lev. 75-Fig. 52-53; Işık 1990, Lev.2-Fig.4-7, Lev.3- Fig.1-2; Çevik 2019, K 124; Kasar 2010, Lev.5- Kat. No.5; Özhanlı 2004, L17-E36; Kaplan, Lev.2-K.5; Ross, 2015, Fig. 40; Shevchenko 2010, Fig. 2; Mentesidou 2017, Fig.3; Şirin 2020, Res. 24.
Dönemi : Arkaik Dönem.

Kat. No. : 2
Adı : Örtülü Kadın Figürin Başı
Müze En. No. : 2008/123 (A)
Lev. No. : 9
Müzeye Geliş Tarihi: 29/09/2004
Müzeye Geliş Şekli : Aslan Aygünoğlu - Satın Alma
Ölçüleri :
Yükseklik : 6,1 cm
Genişlik : 4,1 cm
Kil Rengi/Kil Yapısı : 2.5 Y 5/2 Grimsi Kahverengi
Astar Rengi/Boya : Yüzey 2.5 Y 5/1 Gri
Yapım Tekniği : Kalıp Yapımı
Tanım : Küt burunlu, dar alınlı, belirgin elmacık kemikli, yuvarlak dolgun çeneli, sağ tarafında iki yuvarlak öbek halinde saçları olan, başlıklı, yüzünde hafif bir gülümsemesi olan, boyundan kırık bir kadın başıdır. Başında önden arkaya doğru kıvrılmış örtü mevcut.
Analoji : Thompson 1963, No 185 (1); Kaplan 2009, Lev. 21-K. 71; Öztürk 2007, LevXXII-K 61; Köksal 1995, No.122; Kasapoğlu 2015, Lev.29- Kat. 22; Çevik 2019, K. 97; Çevik 2019, K. 86; Mollard-Besques 1972, P.10-D 4217.
Dönemi : MÖ 2. yüzyıl sonu - MÖ 1. yüzyıl.

Kat. No. : 3
Adı : Çelenk Başlıklı Erkek Figürin Başı
Müze En. No. : 2008/122 (A)
Lev. No. : 2
Müzeye Geliş Tarihi: 29/09/2004
Müzeye Geliş Şekli : Aslan Aygünoğlu - Satın Alma
Ölçüleri :
Yükseklik : 5,2 cm
Genişlik : 4,1 cm
Kil Rengi/Kil Yapısı : 5 YR 5/6 Sarımsı Kırmızı
Astar Rengi/Boya : Yüzey 5 YR 6/6 Kırmızımsı Sarı
Yapım Tekniği : Kalıp Yapımı
Tanım : Beyazımsı, Dolgun yüz, çukur işlenmiş gözler, tombul yanak, yuvarlak dolgun çene, yuvarlak geniş alın, noktalarla çevrelenmiş yuvarlak simit biçimli başlıklı ve başlık üzerinde yuvarlağımsı bir tutamağı olan aşınmış bir baş. Boyun kısmından aşağısı tamamen kırıktır.
Analoji : Higgins 1954,P.55-K 362; Higgins 1954, P.137-K 267; Gürbüzer 2012, Lev.37, K.310; Merker 2000, P.13-C 126, C 127; Jamal 1980, No:187; Özbay 2016, Lev. 12; Köksal 1995, Lev.XsXIV-No:110; Mollard-Besques 1986, P.93- D3969; Bolla 1997, Lev. 16, No. 31.
Dönemi : MÖ 4. yüzyıl.

Kat. No. : 4
Adı : Sakallı Erkek Figürin Başı
Müze En. No. : 6-18/1991
Lev. No. : 3
Müzeye Geliş Tarihi: 19/02/1991
Müzeye Geliş Şekli : Ömer Gençtürk - Satın Alma
Ölçüleri :
Yükseklik : 9,4 cm
Genişlik : 7,7 cm
Kil Rengi/Kil Yapısı : Kiremit kırmızısı- 2.5 YR 5/8 Kırmızı
Astar Rengi/Boya : Yüzey 2.5 YR 5/8 Kırmızı
Yapım Tekniği : Kalıp Yapımı
Tanım : Dalgalı saçlı, saçın ön kısmında kahkülleri olan, kalın göz kapaklı, iri gözlü, belirgin kaşlı, küt burunlu, dar alınlı, sol yanağında sakalı olan erkek başı. Sağ yanağından itibaren kırıktır.
Analoji : Thompson 1962, Pl.87- T1336; Bieber 1955, Fig.583; Summerer 1999, Taf. 13, PVI 1; Mollard-Besques 1972, Pl.110-D 513; Mollard-Besques 1972, Pl.49- D 222; Lattimore 1987, 415; Özbay 2016, K. 120.
Dönemi : MÖ 3. yüzyıl - MÖ 2. yüzyıl.

Kat. No. : 5
Adı : Genç Erkek Figürin Başı
Müze En. No. : 6-19/1991
Lev. No. : 11
Müzeye Geliş Tarihi: 19/02/1991
Müzeye Geliş Şekli : Ömer Gençtürk - Satın Alma
Ölçüleri:
Yükseklik : 7,1 cm
Genişlik : 5,1 cm
Kil Rengi/Kil Yapısı : 2.5 YR 5/6 Kırmızı
Astar Rengi/Boya : Yüzey 2.5 YR 5/8 Kırmızı
Yapım Tekniği : Kalıp Yapımı
Tanım : Dolgun, kaba yüz, alnının üzerinde lüle saçları bulunan, dar alınlı, kalın göz kapaklı, iri gözlü, hafif ara bırakılmış dolgun dudaklı, etli yuvarlak çeneli, uzun saçlı, başının en üst kısmı ve boynunun alt kısmından itibaren kırık olan bir erkek başıdır. Saçlarının ön ve arka kısmı bir bant ile ayrılmıştır. İçi boş olarak yapılmıştır.
Analoji : Çevik 2019, K. 8, Lev. 7-d; Summerer 1999, Taf.. 17, B 12; Linga 2019, Lev. 59, K.88.
Dönemi : MÖ 1. yüzyıl - MS 1. yüzyıl.

Kat. No. : 6
Adı : Çocuk-Eros Figürin Başı
Müze En. No. : 6-25/1991
Lev. No. : 8
Müzeye Geliş Tarihi: 19/02/1991
Müzeye Geliş Şekli : Ömer Gençtürk - Satın Alma
Ölçüleri :
Yükseklik : 6,1 cm
Genişlik : 4,1 cm
Kil Rengi/Kil Yapısı : 2.5 YR 5/6 Kırmızı
Astar Rengi/Boya : Yüzey 2.5 YR 7/6 Açık Kırmızı
Yapım Tekniği : Kalıp Yapımı
Tanım : Tombul yüz, geniş alın, iri yuvarlak göz, kalın göz kapakları, küt burun, tombul elmacık kemikleri, etli ara bırakılmış dudaklar ve yuvarlak çenesi olan Eros veya çocuk başı. İçi boş olarak işlenmiş sadece yüzü olan ve çeneden itibaren kırık olan baş.

Analoji : Tavukçu 1999, Lev.28 - K. 110; Öztürk 2007, Lev. VII-K17; Güçlü, 2006, Lev. 2 – Resim 3a-3b; Töpperwein 1976, Taf. 72-No 486; Ross 2015, No.118.
Dönemi : MÖ 2. yüzyıl - MÖ 1. yüzyıl.

Kat. No. : 7
Adı : Çelenk Başlıklı Çocuk Figürin Başı
Müze En. No. : 6-24/1991
Lev. No. : 10
Müzeye Geliş Tarihi: 19/02/1991
Müzeye Geliş Şekli : Ömer Gençtürk - Satın Alma
Ölçüleri :
Yükseklik : 4,5 cm
Genişlik : 3,8 cm
Kil Rengi/Kil Yapısı : 2.5 YR 5/1 Kırmızımsı Gri
Astar Rengi/Boya : Yüzey 7.5 YR 5/6 Kırmızı
Yapım Tekniği : Kalıp Yapımı
Tanım : Dolgun yüzlü, tombul yanaklı, geniş alınlı, küçük dolgun dudaklı, çukur gözlü, küt burunlu, başında stephane benzeri bir başlık taşıyan, başlık simit şeklinde başın her yerini kaplayan ve başlığın her iki yanından saçları dışarı taşan, sağ yanağının altından itibaren kırık olan çocuk başıdır.
Analoji : Leyenaar-Plaisier 1979, Pl. 110, Fig. 753, Pl. 48, Fig. 285; Çevik 2019, K.8, Lev. 3-a, Rouse vd. 2010, K 40; Mollard-Besques 1972, Pl. 148-D 796; Mollard-Besques 1972, Pl. 10 a.e ; Çevirici 1998, Lev. 23-Kat. No. 49. Atasoy ve Zeyrek 2010, s. 122, Res. 58.
Dönemi : MÖ 2. yüzyıl sonu - MÖ 1. yüzyıl.

Kat. No. : 8
Adı : Eros Figürin Başı
Müze En. No. : 6-26/1991
Lev. No. : 4
Müzeye Geliş Tarihi: 19/02/1991
Müzeye Geliş Şekli : Ömer Gençtürk - Satın Alma
Ölçüleri :
Yükseklik : 3,7 cm
Genişlik : 2,8 cm
Kil Rengi/Kil Yapısı : 2.5 YR 6/8 Açık Kırmızı.
Astar Rengi/Boya : Yüzey 7.5 YR 7/2 Pembemsi Gri
Yapım Tekniği : Kalıp Yapımı
Tanım : Tombul yüz, geniş alın, iri göz, iri burun, dolgun etli dudak dolgun yuvarlak çene ve yanaklar, dalgalı kısa saçlar ve saçın üst kısmında fiyonk biçiminde şekillenen saçlar mevcuttur. Yüzün tam ortasından geçen çatlaklık mevcuttur ve boyundan itibaren kırıktır. İçi boş şekilde yapılmıştır.
Analoji : Kaplan 2009, Lev. 17-K.60; Mollard-Besques 1972, Pl.1253-D 2966; Mollard-Besques 1972, Pl. 125-D 2975; Summerer 1999, Taf. 16, PVII 2-PVII 3-PVII 6; Rouse vd., 2010, No. 41; Töpperwein 1976, Taf. 64-No 425; Dereboylu 2012, Lev. 22-K. 40; Thompson 1963, Fig. 147.
Dönemi : MÖ 2. yüzyıl - MÖ 1. yüzyıl.

Kat. No. : 9
Adı : Silen Figürin Başı
Müze En. No. : 6-17/1991
Lev. No. : 5
Müzeye Geliş Tarihi: 19/02/1991
Müzeye Geliş Şekli : Ömer Gençtürk - Satın Alma
Ölçüleri :
Yükseklik : 10,3 cm
Genişlik : 11,7 cm
Kil Rengi/Kil Yapısı : 5 YR 5/6 Sarımsı Kırmızı
Astar Rengi/Boya : Yüzey 5YR 6/6 Kırmızımsı Sarı
Yapım Tekniği : Kalıp Yapımı
Tanım : Levhanın ön yüzünde etrafı kazılarak yapılmış çizgilerle çevrili panonun ortasında saçları ortadan itibaren yanlara taralı, çatık kaşlı, patlak gözlü, öne taşkın plastik olarak işlenmiş sakalları olan baş. Sakal telleri oluk şeklinde, saç ise çizgilerle belli edilmiştir. Burunda kırıklıklar mevcut. Alın ve kaşlar kalın çizgilerle belirtilmiştir.
Analoji : Summerer 1999, Taf. 34-AVI 7; Kaplan 2009, Lev.23-Kat. 78; Thompson 1963, Fig.6. Didelot 1997, s. 391, Fig.3-4, s.392, Fig. 5-8, s.393, Fig.9-10-14 15, s.394, Fig.11-13, s.395, Fig.16,19,20.
Dönemi : MÖ 2. yüzyıl - MÖ 1. yüzyıl.

Kat. No. : 10
Adı : Silen Figürin Başı
Müze En. No. : 6-16/1991
Lev. No. : 6
Müzeye Geliş Tarihi: 19/02/1991
Müzeye Geliş Şekli : Ömer Gençtürk - Satın Alma
Ölçüleri :
Yükseklik : 10,8 cm
Genişlik : 12,8 cm
Kil Rengi/Kil Yapısı : 5 YR 5/6 Sarımsı Kırmızı
Astar Rengi/Boya : Yüzey 5YR 6/6 Kırmızımsı Sarı
Yapım Tekniği : Kalıp Yapımı
Tanım : Levhanın ön yüzünde etrafı kazılarak yapılmış iki çizgi ile çevrili panonun ortasında saçları aşınmış, kırışık alınlı, çatık kaşlı, patlak gözlü, öne taşkın plastik olarak işlenmiş sakalları olan baş. Sakal telleri oluk şeklinde çizgiler ile bölümlere ayrılmıştır. Burunda kırıklıklar mevcut.
Analoji : Summerer 1999, Taf. 34-AVI 7; Kaplan 2009, Lev.23-K. 78; Thompson 1963, Fig.6. Didelot 1997, s. 391, Fig.3-4, s.392, Fig. 5-8, s.393, Fig.9-10-14 15, s.394, Fig.11-13, s.395, Fig.16,19,20.
Dönemi : MÖ 2. yüzyıl - MÖ 1. yüzyıl.

Kat. No. : 11
Adı : Silen Figürin Başı
Müze En. No. : 6-15/1991
Lev. No. : 7
Müzeye Geliş Tarihi: 19/02/1991
Müzeye Geliş Şekli : Ömer Gençtürk - Satın Alma
Ölçüleri :
Yükseklik : 13,3 cm
Genişlik : 14,5 cm
Kil Rengi/Kil Yapısı : Devetüyü-5 YR 5/6 Sarımsı Kırmızı
Astar Rengi/Boya : Yüzey 5 YR 6/6 Kırmızımsı Sarı
Yapım Tekniği : Kalıp Yapımı
Tanım : Levhanın ön yüzünde etrafı kazılarak yapılmış iki çizgi ile çevrili panonun ortasında külah biçimli başlığı

olan, kırışık alınlı, çatık kaşlı, patlak gözlü, öne taşkın plastik olarak işlenmiş sakalları olan baş. Sakal telleri oluk şeklinde çizgiler ile bölümlere ayrılmıştır. Sakalın alt kısmında kırıklıklar mevcut.

Analoji : Summerer 1999, Taf. 34-AVI 7; Kaplan 2009, Lev.23-Kat. 78; Thompson 1963, Fig.6. Didelot 1997, s. 391, Fig.3-4, s.392, Fig. 5-8, s.393, Fig.9-10-14 15, s.394, Fig.11-13, s.395, Fig.16,19,20.

Dönemi : MÖ 2. yüzyıl - MÖ 1. yüzyıl.

Hakem Değerlendirmesi: *Dış bağımsız.*
Yazar Katkıları: *Konsept – E.İ.; Tasarım – E.İ.; Denetim – H.K.; Kaynaklar – H.K.; Malzemeler – E.İ.; Veri Toplama ve/veya İşleme – E.İ.; Analiz ve/veya Yorum – H.K.; Literatür Taraması – E.İ.; Yazma – E.İ.; Eleştirel İnceleme – E.İ.*
Çıkar Çatışması: *Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.*
Finansal Destek: *Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından **SDK-2023-12490** numaralı proje kapsamında desteklenmiştir.*
Yapay Zekâ Kullanımı: *Yazarlar, makalenin yazım sürecinde yapay zekâ araçlarından faydalanılmadığını beyan etmiştir.*

Peer-review*: Externally peer-reviewed.*
Author Contributions: *Concept – E.İ.; Design – E.İ.; Supervision – H.K.; Resources – H.K.; Materials – E.İ.; Data Collection and/or Processing – E.İ.; Analysis and/or Interpretation – H.K.; Literature Search – E.İ.; Writing Manuscript – E.İ.; Critical Review – E.İ.*
Conflict of Interest: *The authors have no conflicts of interest to declare.*
Financial Disclosure: *This study was supported by the Atatürk University Scientific Research Projects Coordination Unit under Project No. **SDK-2023-12490**.*
Use of Artificial Intelligence: *The authors declare that no artificial intelligence tools were used in the writing process of this article.*

Kaynaklar

Atasoy, S., & Zeyrek, T. H. (2010). Amisos (Eski Samsun) pişmiş toprak eserleri: İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nden yayınlanmış örnekler. *Anadolu Araştırmaları Dergisi, 17*(2), 85–124.

Atasoy, S., & Zeyrek, T. (2011). Amisos'tan (Eski Samsun) pişmiş toprak kadın betimleri. *Anadolu Araştırmaları Dergisi, 18*(1), 111–124.

Bieber, M. (1955). *The sculpture of the Hellenistic age*.

Boardman, J. (1995). *Greek Sculpture: The Late Classical Period*. London: Thames & Hudson Ltd.

Bolla, M. (1997). *Bronzi figurati romani nelle civiche raccolte archeologiche di Milano*. *Rassegna di Studi del Civico Museo Archeologico e del Civico Gabinetto Numismatico di Milano*, Suppl. XVII, 1–193.

Çevik, N. (2019). *Isparta Arkeoloji Müzesinde bulunan pişmiş toprak figürinler*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çevirici, F. (1998). *Kültler açısından Daskyleion terrakottaları*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Didelot, O. (1997). Réchauds d'époque hellénistique. In A. Muller (Ed.), *Le moulage en terre cuite dans l'Antiquité: Création et production dérivée, fabrication et diffusion* (pp. 391–395). Presses Universitaires du Septentrion.

Dereboylu, E. (2012). *Aigai pişmiş toprak figürinleri* (Tez No: 314189). [Yayımlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Erhat, A. (2011). *Mitoloji sözlüğü*. Remzi Kitabevi.

Goldman, H. (1950). *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus I: The Hellenistic and Roman periods*. Princeton University Press.

Grimal, P. (1997). *Mitoloji sözlüğü: Yunan ve Roma* (S. Tamgüç, Çev.). Kabalcı Yayınevi.

Güçlü, H. (2006). *Tekirdağ çevresi pişmiş toprak heykelcikleri* (Tez No: 206709). [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Gürbüzer, D. E. (2012). *Klaros kazılarında bulunmuş olan pişmiş toprak figürinler ve kültler açısından değerlendirilmeleri*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.Higgins, R. A. (1954). *Catalogue of the terracottas in the Department of Greek and Roman Antiquities of the British Museum*.

Işık, F. (1990). Frühe Funde aus Theangela und die Gründung der Stadt. *Istanbuler Mitteilungen, 40*.

Jamal, H. (1980). *Greek terracotta figurines from the Demeter sanctuary, Cyrene*. University of Pennsylvania.

Kaplan, D. (2009). *Çanakkale Arkeoloji Müzesi Frank Calvert Koleksiyonu terrakotta figürinleri*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kasapoğlu, H. (2015). *Parion Antik Kenti Roma Dönemi terrakotta figürinleri*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kasar, Ö. (2010). *Pedesa buluntusu pişmiş toprak figürinler* (Tez No: 264282). [Yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Kızgut, İ. (2004). *Türkiye'nin seçilmiş bazı müzelerinden Hellenistik ve Roma Dönemi bronz heykelcikleri* (Tez No: 173436). [Yayımlanmamış doktora tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Köksal, Y. (1995). *Daskyleion pişmiş toprak heykelcikleri*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Landolfi, M. (1985). Le stipe votiva del Santuario di Zeus. In *Studi di Iasos Caria: Venticinque anni di scavi della Missione Archeologica Italiana* (Suppl. 31–32).

Lattimore, S. (1987). Skopas and the Pothos. *American Journal of Archaeology, 91*(3), 411–420.

Laumonier, A. (1956). *Les figurines de terre cuite: Exploration archéologique de Délos XXIII*.

Leyenaar-Plaisier, P. G. (1979). *Les terres cuites grecques et romaines: Catalogue de la collection du Musée National des Antiquités à Leiden*. Rijksmuseum van Oudheden.

Linga, A. (2019). *Ainos Taşaltı Nekropolü Roma Dönemi pişmiş toprak figürinleri (1986–1999)*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mentesidou, E. (2017). [Bildiri]. *Uluslararası Sinope ve Karadeniz Arkeolojisi Sempozyumu: Antik Sinop ve Karadeniz* (ss. 53–63). Sinop Üniversitesi.

Merker, G. S. (2000). *The Sanctuary of Demeter and Kore: Terracotta Figurines of the Classical, Hellenistic and Roman Period*. Corinth XVIII(IV). Princeton, NJ: The American School of Classical Studies at Athens.

Mollard-Besques, S. (1963). *Catalogue raisonné des figurines et reliefs en terre cuite grecs, étrusques et romains du Musée du Louvre: II. Myrina*.

Mollard-Besques, S. (1972). *Catalogue raisonné des figurines et reliefs en terre-cuite grecs, étrusques et romains III: Époques hellénistique et romaine, Grèce et Asie Mineure*. Éditions des Musées Nationaux.

Mollard-Besques, S. (1986). *Catalogue raisonné des figurines et reliefs en terre-cuite grecs, étrusques et romains IV-I: Époques hellénistique et romaine, Italie méridionale, Sicile, Sardaigne*. Édition de la Réunion des Musées Nationaux.

Özbay, A. (2016). *Klazomenai Karantina Adası kuzey yamacı kazılarında ele geçen pişmiş toprak figürinler* (Tez No: 436634). [Yayımlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Özhanlı, M. (2004). *Arkaik Dönem Kilikya pişmiş toprak figürinleri: Kilikya, Kıbrıs, İonia ilişkileri*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, B. (2010). Karadeniz'de dinsel yaşam ve kültler (Religious life and cults in the Black Sea region of Turkey). *Aktüel Arkeoloji, 18*, 36–49.

Öztürk, F. (2007). *Efes Müzesi'nden bir grup terrakotta figürin*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ross, T. (2015). *Naukratis: Greeks in Egypt, online research catalogue 2013–2015*. British Museum.

Rouse, I. H., Laugier, L., & Martinez, J. L. (2010). *D'Izmir à Smyrne: Découverte d'une cité antique*. Musée du Louvre.

Summerer, L. (1999). *Hellenistische Terrakotten aus Amisos: Ein Beitrag zur Kunstgeschichte des Pontosgebiets* (Geographica Historica 13). Franz Steiner Verlag.

Şahin, M. (2001). Hellenistic braziers in the British Museum: Trade contacts between ancient Mediterranean cities. *Anatolian Studies, 51*, 91–132.

Şirin, A. (2020). Çakalca–Karadoğan Höyüğü kurtarma kazısı: Amisos'ta Miletos kolonizasyonuna dair buluntular. *Amisos, 5*(9), 513–551.

Shevchenko, T. (2010). Sarkıt terrakottaların Olbia kült uygulamalarında kullanımı. *Ukrayna'nın Arkeolojisi ve Antik Tarihi Dergisi, 3*, 94–104.

Tavukçu, A. Y. (1999). *Troas Bölgesi terrakotta figürinleri İ.Ö. 1375–İ.S. 395* (Tez No: 89838). [Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Thompson, D. B. (1962). Three centuries of Hellenistic terracottas: II. C. The Satyr Cistern. *Hesperia, 31*.

Thompson, D. B. (1963). *Troy: The terracotta figurines of the Hellenistic period*. Princeton University Press.

Töpperwein, E. (1976). *Terrakotten von Pergamon* (PF III).

Uygun, Ç. (2016). Silifke Müzesi'nden mitolojik figürlü kameolar ve gemmeler. *Cedrus, 4*, 219–242.